

УДК 330.341.1:33.009.12(477)(100)

Полякова Ю.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Львівського торговельно-економічного університету

ІННОВАЦІЙНІ ЗАСАДИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ У МІЖНАРОДНИХ РЕЙТИНГОВИХ ПОРІВНЯННЯХ

Стаття присвячена оцінці інноваційної діяльності України на основі аналізу результатів міжнародних рейтингів, зокрема Індексу глобальної конкурентоспроможності, Глобального інноваційного індексу. Виділено основні характеристики Інноваційного табло та його значення для моніторингу інноваційної активності країн-членів ЄС. Зазначено про необхідність пошуку резервів для підвищення конкурентоспроможності України на інноваційних засадах та проведення оцінювання інноваційної діяльності за європейськими стандартами.

Ключові слова: Індекс глобальної конкурентоспроможності, Глобальний інноваційний індекс, рейтинг інноваційності країн, Інноваційне табло.

Полякова Ю.В. ИННОВАЦИОННЫЕ ОСНОВЫ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ В МЕЖДУНАРОДНЫХ РЕЙТИНГОВЫХ СРАВНЕНИЯХ

Статья посвящена оценке инновационной деятельности Украины на основе анализа результатов международных рейтингов, в частности Индекса глобальной конкурентоспособности, Глобального инновационного индекса. Выделены основные характеристики Инновационного табло и его значение для мониторинга инновационной активности стран-членов ЕС. Отмечена необходимость поиска резервов для повышения конкурентоспособности Украины на инновационных основах и проведения оценки инновационной деятельности согласно европейским стандартам.

Ключевые слова: Индекс глобальной конкурентоспособности, Глобальный инновационный индекс, рейтинг инновационности стран, Инновационное табло.

Poliakova J.V. INNOVATIVE PRINCIPLES OF COMPETITIVENESS OF THE ECONOMY OF UKRAINE IN INTERNATIONAL RANKING COMPARISONS

The article aims to estimate innovation in Ukraine by analyzing the results of international rankings, in particular the Global Competitiveness Index, and the Global Innovation Index. The main characteristics of the Innovation Scoreboard are defined as well as its importance for innovation activity monitoring in the EU countries. A special attention is drawn to the necessity of finding reserves to increase Ukraine's competitiveness on the basis of innovation and evaluating innovation by European standards.

Keywords: The Global Competitiveness Index, The Global Innovation Index, Innovation Index, Innovation Scoreboard.

Постановка проблеми. Рейтинги, спрямовані на оцінку досягнутого країнами або регіонами рівня конкурентоспроможності, у тому числі на інноваційних засадах, представляють собою важливу інформацію стосовно оцінки потенціалу зростання, ключових напрямів діяльності, динаміки змін інноваційної активності, виявлення переваг або існуючих проблем та розробки на цій основі завдань стратегічного і тактичного характеру щодо збереження або покращення результатуючих позицій. Тому аналіз результатів рейтингування країн та їх співставлення залишається важливою складовою удосконалення інноваційної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про наявність значної кількості підходів до оцінки конкурентоспроможності, зокрема, у сфері впровадження інновацій, свідчать результати аналізу наукових джерел та аналітичних матеріалів. Так, у працях З. Юринця [1] та І. Жукович [12] приділяється увага аналізу існуючих методологічних засад та результатів оцінки конкурентоспроможності. О. Амоша [13] та І. Єгоров [2] висвітлюють питання інноваційного розвитку України та інших країн на основі даних міжнародних порівнянь.

Постановка завдання. Мета нашого дослідження полягає у сучасній оцінці рівня конкурентоспроможності України на інноваційних засадах у світлі пошуку резервів для його підвищення в контексті адаптації до європейських стандартів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вітчизняними науковцями наголошується на актуальності використання на практиці наступних індикаторів: індекси глобальної конкурентоспроможності ВЕФ

та IMD, глобальні індекси інноваційного розвитку Boston Consulting groupe та INSEAD, європейська шкала інновацій Евростату (EIS), глобальний інноваційний коефіцієнт GIQ агентства Bloomberg, міжнародний інноваційний індекс (International Innovative Index), композитний еко-інноваційний індекс, рейтинг патентної активності Всесвітньої організації інтелектуальної власності [1, с. 58].

Згідно з результатами дослідження, яке проводиться Всесвітнім економічним форумом, Україна за Індексом глобальної конкурентоспроможності 2016-2017 рр. зайняла 85-е місце серед 140 країн світу (у попередньому рейтингу – 79 позиція). Індекс глобальної конкурентоспроможності охоплює більше ніж 100 змінних, які поєднані у 12 контрольних показників («Інституції», «Інфраструктура», «Макроекономічне середовище», «Охорона здоров'я та початкова освіта», «Вища освіта і професійна підготовка», «Ефективність ринку товарів», «Ефективність ринку праці», «Розвиток фінансового ринку», «Технологічна готовність», «Розмір ринку», «Відповідність бізнесу сучасним вимогам», «Інноваційний потенціал») за 3 основними групами: «Основні вимоги», «Підсилювачі продуктивності» і «Інновації та фактори вдосконалення».

Індекс конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму оцінює науково-технічну та інноваційну складові в межах окремих компонентів. Одним із недоліків зазначеного індикатора вважається використання результатів опитувань доволі штучно визначених груп бізнесменів в Україні, які навряд чи спроможні достовірно оцінити, наприклад, якість науково-дослідних установ [2, с. 83].

У розрізі окремих складових зазначеного індикатора контрольний показник «Інновації» протягом останнього періоду демонстрував покращення позиції на два пункти (з 54 до 52), зокрема, як показують дані табл. 1, поліпшилися наступні складові: співпраця університетів та промисловості у дослідженнях і розробках; державні закупівлі високотехнологічної продукції; здатність до інновацій. Проте погіршилася динаміка якості науково-дослідницьких інститутів та витрат компаній на дослідження і розробки [3].

Зазначений індекс свідчить про спрямованість довгострокових тенденцій, які формують конкурентоспроможність національних економік. Державною «Стратегією-2020» передбачено завдання входження України до 40 найкращих країн за рейтингом глобальної конкурентоспроможності (нагадаємо, що на той час вона мала 79 місце) [5]. Як показує досвід, жодній країні не вдалося піднятися на 39 позицій протягом п'яти років; у різні періоди значення індексу для України коливалося в межах 3,9-4,14, а для того, щоб увійти до перших сорока країн потрібно мати результат вище 4,5 [6]. Тому можемо погодитися із слабкою ймовірністю прогнозованого сценарію, який передбачає реалізацію практично рекордних зрушень.

Резерви для підвищення конкурентоспроможності України, перш за все, вбачаємо у сфері інформаційних технологій, яка є за своєю сутністю чинником розвитку будь-якого виду бізнесу, у тому числі високотехнологічного. В Україні працює більше 1000 ІТ-компаній та понад 100 R&D центрів, країна займає 4 місце у світі за кількістю сертифікованих ІТ-фахівців та 3 місце в Європі за обсягами аутсорсингових операцій [7, с. 189]. Відповідно до звіту Міжнародного союзу електрозв'язку «Вимір інформаційного суспільства 2015», який містить рейтинг 167 країн світу за індексом розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, Україна зайняла 79 позицію (2014 рік – 73 місце з 166 країн світу) [8].

Глобальний інноваційний індекс, що публікується Корнельським університетом, школою бізнесу INSEAD та Всесвітньою організацією інтелектуальної власності, проводить обстеження інноваційного потенціалу більше ніж 100 країн світу. У 2016 році рейтинг очолили Швейцарія, Швеція, Об'єднане Королівство, США, Фінляндія і Сінгапур. Результати рейтингу показують наявність розриву між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються. Україна знаходиться на 56 позиції у групі країн з доходом нижче середнього між Монголією та Бахреєм. При цьому вона єдина серед європейських країн в загальному рейтингу від 50 до 100, хто покращив свої позиції. Найбільш слабкими критеріями в Індексі інновацій для України є «Політична стабільність і безпека», «Легкість вирішення питань банкрутства», «Полі-

тичне середовище», «ВВП на одиницю використаної енергії», «Інвестиції». Глобальний індекс інновацій також враховує певні індикатори культурної сфери, де слабкою позицією є «Кількість знятих художніх фільмів» на мільйон населення [9].

Рейтинг інноваційності країн проводить міжнародне агентство Bloomberg Rankings. Його методологія передбачає аналіз наступних факторів: інтенсивність в області досліджень і розробок, продуктивність, high-tech щільність, концентрація дослідників, технологічні можливості, терціальна ефективність, патентна активність. Незважаючи на всі електронні нововведення, Україна продовжує відставати в рейтингу країн з інноваційною економікою Innovation Index. У 2015 році вдалося зайняти лише 41-е місце серед 50 країн, хоча в минулому Україна посідала 33-е. Сусідами України в списку опинилися Латвія і Болгарія, що розташувалися на 40-му і 42-му місцях. Найкращі результати демонструють Південна Корея, Німеччина та Швеція, а найгірші – Казахстан [10].

Найбільш відомим комплексним індикатором регіонального рівня є європейський інноваційний індекс, розроблений на основі системи індикаторів Європейського інноваційного табло (European Innovation Scoreboard). На думку І. Єгорова, створення системи індикаторів табло та розрахунків значень відповідних узагальнюючих індексів є більш локальною на відміну від глобального індексу конкурентоспроможності [2].

Мета табло – розробити раціональну стратегію ЄС із гармонізації розвитку на основі аналізу даних у розрізі окремих країн. Стратегія має на меті організацію міжнародної співпраці в межах ЄС, розробку нових форм взаємодії між вченими та організаціями, надання допомоги країнам із низькими показниками інноваційної діяльності шляхом запровадження програм співпраці та виділення цільових фінансових ресурсів. Показники розподілено на вхідні (ті, що оцінюють ресурси) та вихідні (ті, що відображають результативність) [11].

Спочатку система охоплювала у своєму складі 17 індикаторів, згрупованих у чотири розділи. Зміни у перебігу інноваційної діяльності, її значення для розвитку країн, необхідність адекватного відображення новітніх тенденцій обумовлюють зрушення у кількості та якості показників інноваційного табло. Тому практично кожні два-чотири роки до системи індикаторів вносилися зміни, в окремі періоди їх кількість зростала до 29, проте це не вплинуло на завдання відповідних розрахунків [2].

Вибір показників інноваційного табло ґрунтується на наступних принципах: простота (невелика кількість показників, які можна отримати без додаткових обстежень або розрахунків), прозорість (доступність методики дозволяє проводити повторні перерахунки),

Таблиця 1

Позиції України у Індексі глобальної конкурентоспроможності у групі «Інновації та фактори вдосконалення» (підгрупа «Інновації»)

Назва	2014-2015 (144 країни)	2015-2016 (140 країн)	2016-2017 (138 країн)
Здатність до інновацій	82	52	49
Якість науково-дослідних інститутів	67	43	50
Витрати компаній на дослідження і розробки	66	54	68
Співпраця університетів та промисловості у дослідженнях та розробці	74	74	57
Державні закупівлі високо-технологічної продукції	123	98	82
Наявність вчених та інженерів	48	29	29

Складено за: [4]

зв'язність (можливість проведення порівнянь із попередніми періодами) [12, с. 83]. Як зазначають О. Амоша та А. Ніколаєнко, структура інноваційного табло дозволяє розглянути здатність кадрового потенціалу до сприйняття інновацій, витрати на інновації та зусилля фірм у сфері інноваційного співробітництва, інноваційну діяльність організацій та економічні ефекти від інноваційної діяльності [13, с. 117].

Як нам видається, серед основних характеристик Інноваційного табло можна виділити наступні: відображення основних індикаторів оцінки ефективності функціонування національних інноваційних систем країн-членів ЄС; врахування суто кількісних оцінок, заснованих на даних Євростату та інших міжнародних статистичних базах; можливість зіставлення показників країн-членів ЄС та основних конкурентів; спрямування на виявлення проблем інноваційного розвитку та відстеження прогресу інноваційної діяльності.

Відмітимо, що інноваційне табло містить як низку показників, що відображають внесок науки в інноваційний розвиток країн-членів ЄС, так і показники, які дозволяють оцінити стан захисту прав інтелектуальної власності.

Значення інноваційного індексу розраховується для кожної країни та визначає її позиції у галузі науки та інновацій на загальноєвропейському рівні. Індикатори інноваційного розвитку поділяються на три групи, охоплюючи в цілому 25 різних показників. Перша група стосується людських ресурсів, дослідницьких систем, фінансів та підтримки, друга – інвестицій фірм, інноваційного підприємництва та інтелектуальних активів, третя – досягнутого економічного ефекту. Наведені показники в комплексі характеризують цілісну етапність інноваційного процесу.

В результаті розрахунку інноваційного індексу країни ЄС поділяються на чотири групи: інноваційні лідери, країни-послідовники (активні інноватори), помірковані інноватори, скромні інноватори (інноватори, що формуються). За даними Інноваційного табло 2016 року до групи лідерів належать Нідерланди, Німеччина, Фінляндія, Данія, Швеція, які досягли значно вищого значення індексу від середньоєвропейського рівня. Активні інноватори (Франція, Австрія, Люксембург, Великобританія, Бельгія, Ірландія) мають індекс вище загальноєвропейського або максимально наближений до нього (табл. 2).

Таблиця 2

Країни-члени ЄС відповідно до Інноваційного табло

Група	Країни
Інноваційні лідери	Нідерланди, Німеччина, Фінляндія, Данія, Швеція
Активні інноватори	Франція, Австрія, Люксембург, Великобританія, Бельгія, Ірландія
Помірковані інноватори	Хорватія, Латвія, Литва, Польща, Словаччина, Угорщина, Іспанія, Португалія, Італія, Чехія, Мальта, Естонія, Кіпр, Греція
Скромні інноватори	Румунія, Болгарія

За: [14]

У порівнянні із попереднім роком у рейтингу сталися наступні зміни: Латвія покращила свої позиції та увійшла до поміркованих інноваторів, а Нідерланди – до групи лідерів.

Проведені вітчизняними вченими розрахунки інноваційного табло для України показали відставання від країн-лідерів більше, ніж у чотири рази. Найбільш загрозливою виглядає ситуація у сфері комерціалізації досліджень і розробок, а також фінан-

сування наукової діяльності [2]. Виявлені результати можна здебільшого пояснити відмінностями у підходах до формування та функціонування національних інноваційних систем, значними розбіжностями у визначенні пріоритетів інноваційної діяльності ЄС та України, застосуванні неспівставного за багатьма параметрами набору інструментів підтримки та стимулювання інноваційної активності.

Відсутність системної оцінки інноваційної діяльності України з урахуванням загальноєвропейських підходів, на нашу думку, унеможливило проведення порівнянь результативності інноваційної діяльності та негативно відображається на можливостях її регулювання з боку органів державного управління та обґрунтуванні пріоритетів інноваційної діяльності. Офіційна статистика, яка оприлюднюється із запізненням, не може використовуватися для оперативного реагування. Також показники, що наводяться у статистичних збірниках і надають кількісну характеристику окремим аспектам інноваційної діяльності, подекуди мають фрагментарний вигляд і знижують можливості оцінки ефективності функціонування як інноваційної системи, так і перспектив інноваційного розвитку.

Висновки з проведеного дослідження. Враховуючи вищенаведене, важливого значення набуває імплементація індикаторів Інноваційного табло, проведення оцінювання за європейськими стандартами та розробка інноваційної політики України із урахуванням досвіду європейських країн, використовуючи такі механізми управління інноваційною сферою як моніторингові (планування та управління, організація і контроль інноваційної діяльності), законодавчо-інституційні (нормативно-правові документи, інноваційна інфраструктура), фінансові (бюджетне фінансування, інвестиції) та комунікативні (взаємодія бізнесу та влади, застосування креативно-мотиваційних аспектів), що може виступати предметом для окремих подальших досліджень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Юринець З. В. Аналіз методик і результатів оцінки конкурентоспроможності національних економік у напрямі впровадження інновацій / Юринець З. В. // Стратегія економічного розвитку України. – 2014. – № 34. – С. 57-63.
- Егоров І. Ю. Інноваційне табло ЄС та визначення місця у ньому України / Егоров І. Ю. // Вісник НАН України. – 2016. – № 5. – С. 87-91.
- Позиція України в рейтингу країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності 2016-2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-1>
- Глобальный инновационный индекс 2016 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wipo.int/pressroom/ru/articles/2016/article_0008.html.
- Указ Президента України «Про стратегію сталого розвитку «Україна-2020» № 5/2015 від 12.01.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
- Купе Т. Оцінюючи Україну: Місце серед 40 найкращих країн за Індексом Глобальної Конкурентоспроможності / Купе Т., Махоніна Ю. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.voxukraine.org/2016/02/16/evaluating-ukraine-top-40-of-the-global-competitiveness-index-ua>.
- Ганечко І. Г. Інноваційна діяльність в Україні: тенденції та проблеми розвитку / Ганечко І. Г., Афанасьєв К. М. Науковий вісник Ужгородського університету. – Серія Економіка. Випуск 1 (47). Т.1. – С. 189-193.
- Measuring the information society 2014 // Резюме річного звіту Міжнародного союзу електров'язку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/publications/mis2014/Exec-sum-R.pdf>. – С.22.

9. Глобальний рейтинг інновацій знову очолила Швейцарія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.businessz.com.ua/news/events/1418>.
10. Наше місце в світових рейтингах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukr.segodnya.ua/life/stories/nashe-mesto-v-mirovuyh-reytingah-infografika-684681.html>.
11. Трубіна М. А. Європейське інноваційне табло як генералізований показник інноваційного розвитку країни: Україна і ЄС / Трубіна М. А. // Актуальні проблеми державного управління. – 2013. – № 1(43). – С. 370-376.
12. Жукович І. А. Табло інноваційного союзу – основний інструмент реалізації інноваційної політики ЄС / Жукович І. А., Рижкова Ю. О. // Статистика України. – 2011. – № 4. – С. 82-87.
13. Амоша О. І. Національна інноваційна система України в контексті міжнародних порівнянь / Амоша О. І., Ніколаєнко А. І. // Економічний вісник Донбасу. – 2015. – № 1(39). – С. 115-121.
14. European Innovation Scoreboard 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.knowledgetransferireland.com/About_KTI/Reports-Publications/European-Innovation-Scoreboard-2016.pdf.

УДК 339.9.01:005

Сторожчук В.М.

*аспірант кафедри міжнародних економічних відносин
Київського національного торговельно-економічного університету*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФУНКЦІЙ МИТНОГО ТАРИФУ В УМОВАХ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ МИТНО-ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

В статті обґрунтовано необхідність дослідження особливостей та напрямів трансформації функцій митного тарифу в умовах лібералізації митно-тарифного регулювання. Запропоновано підхід до класифікації функцій митного тарифу в умовах лібералізації митно-тарифного регулювання. Визначено та розглянуто ефекти, що мають бути забезпечені в результаті стягнення митних зборів. Засвідчено зниження ефективності реалізації захисної та фіскальної функцій митного тарифу та підвищення ролі його інтеграційної функції в умовах лібералізації зовнішньоторговельних відносин. Обґрунтовано значущість стимулюючої та прогресивної функцій митного тарифу для забезпечення конкурентних переваг країни у зовнішній торгівлі.

Ключові слова: лібералізація, митний тариф, зовнішня торгівля, митно-тарифне регулювання, ефект, функція.

Сторожчук В.М. ТРАНСФОРМАЦІЯ ФУНКЦІЙ ТАМОЖЕННОГО ТАРИФА В УСЛОВИЯХ ЛИБЕРАЛИЗАЦИИ ТАМОЖЕННО-ТАРИФНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ

В статье обоснована необходимость исследования особенностей и направлений трансформации функций таможенного тарифа в условиях либерализации таможенно-тарифного регулирования. Предложен подход к классификации функций таможенного тарифа в условиях либерализации таможенно-тарифного регулирования. Определены и рассмотрены эффекты, которые должны быть обеспечены в результате взимания таможенных пошлин. Засвидетельствовано снижение эффективности реализации защитной и фискальной функций таможенного тарифа и повышение роли его интеграционной функции в условиях либерализации внешнеторговых отношений. Обоснована значимость стимулирующей и прогрессивной функций таможенного тарифа для обеспечения конкурентных преимуществ страны во внешней торговле.

Ключевые слова: либерализация, таможенный тариф, внешняя торговля, таможенно-тарифное регулирование, эффект, функция.

Storozhchuk V.M. TRANSFORMATION OF CUSTOMS TARIFF FUNCTIONS UNDER CONDITIONS OF LIBERALIZATION OF TARIFF-BASED REGULATING

The article substantiates the necessity of studying the features and directions of the transformation of the customs tariff functions under conditions of liberalization of tariff-based regulating. The approach to classification of customs tariff functions under conditions of liberalization of tariff-based regulating is offered. The effects that should be ensured as a result of the collection of customs duties are determined and considered. The decrease in the effectiveness of the implementation of the protective and fiscal functions of the customs tariff and the increased role of its integration function in the context of liberalization of foreign trade relations are witnessed. The significance of the stimulating and progressive functions of the customs tariff is substantiated to ensure the country's competitive advantages in foreign trade.

Keywords: liberalization, customs tariff, foreign trade, tariff-based regulating, effect, function.

Постановка проблеми. Митно-тарифне регулювання чинить суттєвий вплив на динаміку показників експортно-імпортової діяльності та загальних економічних параметрів національних економік. Особливого значення у цьому контексті набуває дослідження питань та проблемних аспектів лібералізації митно-тарифного регулювання. Спрощення та послаблення митно-тарифних обмежень на сучасному етапі розвитку світової економічної системи розглядається як необхідна передумова інтеграції країни до світового господарства та забезпечення розвитку її зовнішньоторговельної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика реформування та лібералізації митно-тарифного регулювання знайшла відображення у працях таких вітчизняних науковців, як

А.А. Мазаракі [5], Т.М. Мельник [3, 4], О.П. Гребельник [1], Є.М. Дубнюк [2], К.С. Пугачевська [7] та ін. В своїй роботі науковці здебільшого зауважують на дискусійний характер наслідків лібералізаційних процесів у сфері митної політики держав. Зокрема, зниження та скасування митних тарифів як очевидний прояв лібералізації митно-тарифного регулювання призводить до втрати митним тарифом функції захисного інструменту та запобіжника для надмірного проникнення імпорту на внутрішні ринки держав. Зниження традиційного захисного ефекту митних зборів є однією з очевидних передумов трансформації функцій митного тарифу в умовах лібералізації митно-тарифного регулювання, та призводить до зміни пріоритетів регуляторної політики держави.